

Володимир Ковтунець,

кандидат фіз.-матем наук,

доцент, провідний науковий співробітник,

Інститут вищої освіти НАПН України

ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ

Інновація – це перш за все економічне поняття, яке означає комплекс заходів, спрямованих на впровадження в економіку нової техніки, нових технологій, винаходів тощо, що є результатом досягнень науково-технічного прогресу [1].

Кембриджський словник англійської мови дає ширше визначення інновації (innovation) як нової ідеї чи нового методу, їх створення та застосування [2].

Проблема інновацій в освіті є популярною серед дослідників. Разом з тим треба визнати, що немає єдиного визначення інновацій в освіті [3].

Варто наголосити, що Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР-OECD), яка об'єднує провідні економічно розвинені держави, питанню інновацій в освіті та професійній підготовці повертає їх економічний зміст. Команда з розроблення стратегії ОЕСР з інноваційного розвитку освіти та професійної підготовки декларує, що інновації в освіті повинні забезпечити здобувачам інноваційні вміння та здатність підтримувати інновації. «Інновації є ключовим рушієм зростання та добробуту. Створення екосистеми, сприятливої для інновацій, є ключовим фактором створення освітніх систем, придатних для майбутнього. Це означає плекання інноваційних умінь та навичок,

таких як креативність і критичне мислення, і забезпечення активності основних рушійних сил інновацій: а саме індивідуального, організаційного та системного навчання» [4].

З позицією ОЕСР перегукується позиція Європейської університетської асоціації (EUA) [5].

Університети США бачать такі основні напрямки інноваційної діяльності:

- інновації викладання,
- винахідництво,
- захист патентів,
- ліцензування та комерціалізація наукових розробок [6].

Таким чином, більшість дослідників та професійних об'єднань дотримуються економічної в широкому розумінні точки зору на інновації в освіті. Найперше завдання університетів в умовах швидкого інноваційного розвитку економіки - дати суспільству фахівців, спроможних бути успішними в такій економіці. Але інноваційне мислення не формується лекціями, інноваційне мислення формується всім освітнім процесом. Тому інноваційний університет повинен бути інноваційним у власне викладанні, але також і у розробленні нових інноваційних технологій та давати базові вміння для запровадження інновацій.

Інновації в економіці потребують додаткових зусиль, як правило, додаткового фінансування. В ринкових умовах це означає, що інновації мають приносити додатковий прибуток, збільшення доходів чи інші вигоди, які можна конвертувати в матеріальні (наприклад, розвиток ефективного маркетингу). Тобто мотивом для запровадження інновацій завжди є матеріальні вигоди. Інновації, як запроваджують адміністративним шляхом, практично ніколи не приносили вигоди (можна нагадати «інновації» в ССРСР,

діяльність створеного в Україні у 90-х роках за інерцією соціалістичної економіки Інноваційного фонду тощо).

Тому треба відзначити, що інновації в економіці можуть бути успішними лише за умов чесної справедливої конкуренції, що може забезпечуватись лише правовою демократичною державою та відповідно ринковою економікою.

Звідси випливає, що заклади вищої освіти, які прагнуть стати інноваційними, мають функціонувати на засадах ринкової економіки. Незважаючи на те, що в державах-членах ЄС вища освіта фінансується переважно з Державного чи місцевих бюджетів, університети володіють достатньою автономією в економічній і, зокрема, фінансовій діяльності [7].

У Сполучених Штатах Америки та Сполученому Королівстві Британії та Північної Ірландії функціонує кредитна модель фінансування вищої освіти, підтримувана державою. Це робить університети повноцінними автономними суб'єктами господарювання в умовах добре організованої економічної конкуренції (можливо, саме тому університети цих держав є лідерами більшості рейтингів).

Проблеми реформування механізмів економічної діяльності університетів добре відомі [8,9]. Частина розроблених рекомендацій втілені в законодавстві [10].

Зокрема, цитованим Законом України передбачено три статуси закладів вищої освіти: бюджетний заклад, неприбутковий заклад, прибутковий заклад. До прикладу, в жодній з держав – членів ОЕСР – публічні університети (як і заклади освіти загалом) не є бюджетними установами. Вони є переважно неприбутковими закладами, наділеними правами вести економічну діяльність і

отримувати прибуток, однак обмежені у вилученні прибутку: прибуток спрямовується лише на статутну діяльність.

На жаль, Закон суттєво обмежує українські університети у можливостях заснування підприємств, зокрема і інноваційних (стартапів). До статутного капіталу ЗВО можуть вносити лише об'єкти права інтелектуальної власності. Вартість таких об'єктів до запровадження у виробництво як правило невисока і автори суттєво втрачають.

Практика урядування у вищій останніх років свідчить, що часткове проведення економічних реформ не дає результату, а нерідко приводить до руху назад і погіршення стану справ.

Для того, щоб університети в нинішній економіці стали рушіями інноваційного розвитку, потрібно провести кардинальні економічні реформи у системі вищої освіти.

Підсумовуючи сказане, треба сказати що для створення можливостей інноваційного розвитку університетів необхідна системна реформа, яка відкриє університетам шлях до роботи в ринковій економіці, з очевидними обмеженнями, що впливають із Конституції України та специфіки освітнього процесу.

Основними завданнями реформ повинні стати такі.

1. Надання всім публічним ЗВО статусу неприбуткових закладів.
2. Надання ЗВО майнових прав, якими володіють державні підприємства.
3. Надання ЗВО права створення інноваційних підприємств із внесенням до статутного капіталу майна і коштів та права продажу таких підприємств.
4. Економічно обґрунтована вартість навчання студентів, які отримали право навчатися за кошти бюджету.

5. Надання ЗВО права встановлювати розмір оплати праці викладачів залежно від якості викладання та наукової роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інновація. Тлумачний словник української мови. 2025.
URL:<https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
2. Innovation. Cambridge dictionary. 2025.
URL:<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/innovation>
3. The Global College. 2025.
URL:<https://theglobalcollege.com/blog/what-is-innovation-in-education/>
4. OECD. Innovations in education and skills. 2025.
URL:<https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/innovations-in-education-and-skills.html>
5. EUA Study. The Role of Universities in Regional Innovation Ecosystems. Brussles, March, 2019.
URL:<https://www.eua.eu/publications/reports/the-role-of-universities-in-regional-innovation-ecosystems.html>
6. Hall R. Creating the innovative university. *Technology & Innovation*. 21(4):1-14,2020.DOI:[10.21300/21.4.2020.3](https://doi.org/10.21300/21.4.2020.3).URL:
https://www.researchgate.net/publication/348955882_Creating_the_Innovative_University
7. University Autonomy in Europe IV: Country Profiles (II). 2023. 74 с.
URL:<https://www.eua.eu/publications/reports/university-autonomy-in-europe-iv-country-profiles-ii.html>
8. Механізми розширення фінансової автономії закладів вищої освіти України : Колективна монографія / Авторський колектив: Ю. Вітренко, І. Власова, В. Ворона, І.Жиляєв, С.Мельник, В. Ковтунець,

О.Базелюк; за заг. ред. Ю. Вітренка. – Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2020. 240 с. URL: <https://ihed.org.ua/publications/>

9. Механізми розширення фінансової автономії закладів вищої освіти України: методичні рекомендації / Ю. Вітренко, І. Власова, В. Ворона, І. Жилияєв, Д. Кірієнко, В. Ковтунець, С. Мельник; за ред. Ю. Вітренка. - Київ: Прінтеко, 2020. – 85 с. URL: <https://ihed.org.ua/publications/>.

10. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>